

LITURGHIA BAPTISMALĂ.

SCHEMA RÂNDUIELII CU COMENTARII ISTORICO-LITURGICE

Ieromonah Petru Pruteanu,
www.teologie.net / (varianta 2013)

PREFAȚĂ

Vechea Liturghie baptismală, slujită în Bizanț până în secolul al XV-lea și tipărită în unele cărți chiar până în secolul al XVII-lea (mai ales în Rusia), trezește în prezent tot mai mult interes. Acest interes este pentru unii de ordin științific sau poate se limitează doar la domeniul curiozității, iar alții, mai ales în diaspora, ar dori chiar să o slujească, având astfel de cereri chiar din partea unor credincioși mai râvnitori sau studioși, care au auzit că așa ceva a fost în vechime și este posibil și astăzi.

Ca să fim mai expliciti, trebuie să știm că slujirea acestei Liturghii baptismale nu doar că este permisă, ci ea a fost, vreme de aproape 1500 de ani, regulă în tot Răsăritul Ortodox. Există zeci de izvoare istorice care confirmă acest lucru și din ele rezultă că Botezul (dar și alte Taine) era rupt de Liturghie doar în cazuri de boală sau în vremuri de persecuție. Și pentru că majoritatea țărilor ortodoxe au trecut prin jugul ocupației otomane, excepția de ordinioară a devenit în ultimii 400-500 de ani drept regulă, iar rânduiala Botezului unit cu Liturghia nu mai este cunoscută.

În anul 2002 Biserica Ortodoxă Rusă a tipărit o ediție oficială a Liturghiei baptismale¹, la care au lucrat un grup de liturgiști de vază. Ediția elaborată de aceștia a luat în calcul cele mai importante studii istorico-liturgice precum și edițiile anterioare ale acestei Liturghii, apărute în diferite epoci și limbi ale lumii. În prezent se lucrează la o nouă ediție a acelei cărți, care va revizui unele aspecte ale rânduiei propuse anterior. În acest context, ținând cont de rânduiala tipărită de ruși în 2002, dar și de discuțiile ulterioare pe marginea acelei ediții, vom încerca să prezentăm în românește schema cea mai răspândită a Liturghiei baptismale, adăugând la subsol câteva comentarii de ordin istoric, liturgic și canonic – pe care le-am considerat necesare pentru cititorul român.²

¹ Adresa URL: http://kiev-orthodox.org/files/baptismos_liturgy.pdf

² Pentru a înțelege mai multe aspecte liturgice legate de această Liturghie baptismală, recomandăm a se citi cartea noastră „Liturghia Ortodoxă. Istorie și actualitate”, Ed. Sophia, București – 2013, și în special pp. 90-124. Recomandăm de asemenea și cartea lui Nenad Milošević, *Dumnezeiasca Liturghie – centrul cultului în Ortodoxie*, Ed. Deisis, 2012.

SCHEMA LITURGHIEI BAPTISMALE

- După nașterea pruncului, preotul vine la casa nou-născutului și citește mamei³ *Rânduiala la femeia lăuză*, după care stropește casa acestora cu agheasmă. Dacă în casa lor nu este agheasmă, preotul face rânduiala specială de sfințire a apei, prevăzută la începutul Molitfelnicului⁴.

- Când se împlinesc opt zile de la nașterea pruncului, acesta este adus la Biserică (până în pridvor) și i se face rânduiala la punerea numelui⁵.

- La împlinirea a 40 de zile de la naștere, mama vine cu pruncul la Biserică pentru a i se citi *Rânduiala la îmbisericire*. Din acest moment mama poate intra în biserică (inclusiv la botezul propriului copil), se poate împărtăși cu Sfintele Taine (și chiar trebuie să facă acest lucru cât mai des), iar copilul devine catehumen până la momentul botezului, indiferent cât de devreme sau de târziu va avea loc acesta⁶. (În cazul în care pruncul este grav bolnav și botezul

³ Practic, rugăciunile pentru moașă și alte femei care s-au atins de cea care a născut nu mai sunt actuale, întrucât nașterile au loc la maternitate, iar moașele nu sunt niște femei oarecare, ci lucrători medicali calificați (poate chiar de altă credință sau fără credință în Dumnezeu). În astfel de condiții nașterea și atingerea de femeia care naște nu mai este perceput ca o întinare și, practic, conform teologiei Noului Testament, aceasta nici nu este o întinare așa cum era percepută în Vechiul Testament.

⁴ Rânduiala specială de sfințire a apei care apare în ultima vreme în Molitfelnicul românesc (dar nu se regăsește în cel grecesc sau slavonesc) este o rânduială alternativă pentru cazurile când în casă nu este agheasmă, iar dacă este, atunci trebuie să se stropească cu agheasmă obișnuită, sfințită după o rânduială completă.

⁵ Întrucât nașterea copilului are loc la maternitate, iar după nașterea mama și copilul rămân sub supravegherea medicilor încă câteva zile, se poate aștepta ziua a opta pentru a face și prima și a doua rânduială cumulate. Apare totuși o problemă: în primul caz preotul trebuie să meargă la casa nou-născutului, iar în al doilea caz acesta vine la biserică. În această situație, este mai indicat ca în opta zi preotul să meargă la casa pruncului și să citească ambele rânduiele, având posibilitatea să-i cunoască pe părinți și facă cu ei și o primă cateheză prebaptismală. Dar, în caz de nevoie, se admite ca la opt zile să vină mama cu copilul la biserică, făcându-i-se ambele rânduiele, iar casa să fie stropită cu agheasmă de un mirean (fie și tatăl copilului sau o femei mai în vârstă). Practica de a săvârși această rânduială în absența mamei și a copilului este greșită și nevalabilă.

⁶ În cazul în care Botezul este amânat, ceea ce nu este o tragedie sau o un păcat, ci un lucru absolut firesc în cazul copiilor sănătoși, odată cu creșterea (inclusiv intelectuală), acesta trebuie învățat Evanghelia și Învățătura Bisericii, dar la Liturghie poate sta doar până la îndemnul „*Câți sunteți chemați, ieșiți...*”. Botezul copiilor este recomandat, dar nu impus de Biserică, iar în Bizanț, cel puțin

are loc înainte de 40 de zile de la naștere, la plinirea zilelor pruncul nu mai trebuie „îmbisericit”, ci se citesc doar primele 2 rugăciuni „pentru curățirea” mamei, ca această să poată intra în biserică.⁷⁾

- Cu o zi înainte de botez, candidatul și nașul acestuia, iar dacă „cel spre luminare” este prunc – atunci doar nașul și părinții, țin post aspru⁸. În această zi, în pridvorul bisericii se citesc exorcismele⁹ și lepădările¹⁰, apoi se mărturisește Simbolul de Credință¹¹ - așa cum prevede Molitfelnicul. În cazul în care nu este posibilă citirea acestei rânduiei în ziua precedentă (așa cum este corect să se facă), aceasta poate fi citită și în ziua botezului, înainte de Liturghie (sau chiar înainte de Proscomidie). La momentul potrivit, preotul se îmbracă în veșminte albe și face Proscomidia după obicei.

- În mijlocul bisericii (sau în baptisteriu) se pregătesc toate cele necesare botezului¹². Acolo așteaptă candidatul la botez și nașul, iar în biserică se roagă

până prin sec. XIII-XIV, copiii erau lăsați nebotezați până la 3-7 ani și numai în cazuri extreme erau botezați mai repede (cf. Sf. Simeon al Tesalonicului).

⁷ Plasarea *Rânduiei în biserică la 40 de zile după Slujba Botezului*, este o mare greșală a Molitfelnicului românesc și un non-sens, care provine din înțelegerea eronată a istoriei și sensului acestor rânduiei. Din păcate, această interpretare a fost dată chiar de marele liturgist român pr. Ene Braniște, fiind luată de ceilalți drept normă, chiar dacă acest lucru nu are nici un temei.

⁸ Anume așa au apărut zilele de post aspru în Vinerea Mare și în ajunul Nașterii și Botezului Domnului, pentru că în zilele următoare urma Liturghia baptismală la care erau botezați mai mulți creștini odată. Abia mai târziu, când a fost uitată vechea rânduială, acestor zile de post li s-au dat anumite interpretări ascete valabile pentru toți creștinii.

⁹ Este vorba de 4 rugăciuni, dintre care primele 2 adresate Diavolului ca blestem (și nu este logic să se spună înaintea lor „Domnului să ne rugăm”), iar celelalte 2 sunt adresate lui Dumnezeu, pentru alungarea Diavolului. Exorcismele nu trebuie confundate cu lepădările.

¹⁰ Este vorba despre formulele de lepădare de Satana și unire cu Hristos prin care candidatul la Botez (sau nașul în locul lui) își ia angajamentele vieții celei noi.

¹¹ Pentru că în vechime această rânduială se făcea cel puțin trei zile la rând (primele 2 de către preot, iar a treia zi de episcop), în Molitfelnicul nostru apare indicația ca Simbolul de Credință să se rostească de 3 ori. De fapt indicația se referă și la rugăciunile și formulele de dinainte. Logic însă, dacă rânduiala pre-baptismală se face o singură dată, și Crezul trebuie rostit o singură dată și nu de trei ori.

¹² Lângă cristelniță trebuie să fie pregătită și masă pe va sta Evanghelia, crucea, trusa pentru botez, Molitfelnicul, un prosop și cruciulița care se va da neofitului.

restul credincioșilor, inclusiv părinții și rudele (și cumătrii) candidatului la botez¹³.

- Dacă botezul este săvârșit într-o cristelniță așezată în mijlocul bisericii, binecuvântarea mare: „*Binecuvântată este Împărăția...*” se dă din mijlocul bisericii, însemnând cu Evanghelia peste cristelniță. Aceasta va fi binecuvântarea comună atât pentru Liturghie, cât și pentru Botez. (Dacă botezul se va săvârși într-un baptisteriu adiacent bisericii, binecuvântarea mare: „*Binecuvântată este Împărăția...*” se dă din Altar, ca de obicei, apoi începe citirea unor plemii din Vechiul Testament, până în momentul când clericii și neofii reintră în naos¹⁴.)

- (Lângă cristelniță sau baptisteriu) Diaconul zice Ectenia Mare de la Slujba Botezului, iar preotul rostește în taină rugăciunea pentru sine însuși: „*Îndurate și Milostive Dumnezeule...*”, prin care cere vrednicia de a sluji această Sfântă Taină.

- Urmează sfințirea apei (rugăciunea: „*Mare ești Doamne...*” cu toate părțile ei componente)¹⁵, a uleiului¹⁶ și ungerea cu „untdelemnul bucuriei”.

¹³ Doar nașul trebuie să participe la toate riturile pre-baptismale și baptismale, nu și cumătrii sau alți credincioși prezenți. Conform Canonului 53 Trulan (doar) între naș și finul de Botez, dar și părinții acestuia, se creează o legătură de rudenie spirituală, iar aceasta nu se poate crea cu toți cei prezenți în Biserică la acel moment.

¹⁴ În trecut, când numărul celor ce se botezau la Liturghiile marilor sărbători era destul de mare, și numărul plemiilor varia între 8 și 15 plemii. În prezent, dacă botezul se face în baptisteriu sau la o apă (râu, lac, mare sau ocean), este indicat să se citească integral o anumită carte a Vechiului Testament (un profet, de exemplu), care să fie spre zidirea duhovnicească a celor care așteaptă intrarea neofitului în biserică.

¹⁵ În nici un caz nu se admite folosirea Aghesmei Mari sau a apei sfințite anterior (la o altă slujbă a Botezului) – așa cum se face greșit în unele regiuni, ci la fiecare slujbă a Botezului trebuie sfințită din nou apa, mai ales că rugăciunea nu este doar pentru sfințirea apei, ci conține și cereri pentru cel ce se botează și acestea nu pot fi lăsate, pentru că cereri asemănătoare în alte rugăciuni ale slujbei nu se conțin.

¹⁶ În Biserica Rusă „untdelemnul bucuriei” nu se sfințește la fiecare botez, ci se păstrează în cantitate mică într-o sticlă alături de cea cu Sfântul și Marele Mir. Acest obicei a apărut la ruși pe motivul că importul de ulei de măsline în Rusia era dificil și costisitor, iar tradiția (și chiar textul rugăciunii) impune anume ulei de măsline, care are în cultul ortodox și o valoare simbolică. Biserica Universală nu condamnă această practică locală, dar acolo unde sunt condiții (și de obicei ele sunt), uleiul trebuie sfințit și folosit integral la fiecare botez. Dacă însă să privim critic la textul rugăciunii de sfințire a

- Are loc întreita afundare în apă, cu formula corespunzătoare¹⁷, după care pruncul (sau cel matur) este îmbrăcat în haină albă nouă.

- Strana citește o dată Psalmul 31 „*Fericiți căroră s-au iertat fărădelegile...*”, iar preotul își spală mâinile și dacă are nevoie să-și schimbe veșmintele (în cazul în care acestea s-au udat)¹⁸, strana citește rar acest psalm de trei ori.¹⁹

- Urmează rugăciunea la Mirungere și mirungerea propriu-zisă după care, neofitului i se dă să poarte la gât o cruciuliță (afundată în apa botezului). În timp ce i se dă crucea, preotul spune cuvintele: „*Cine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie*”.

- Apoi se cântă de 3 ori „*Câți în Hristos v-ați botezat...*”²⁰, înconjurând cristelnița²¹, după care neofitul și toți cei care-l însoțesc rămân în biserică. În timpul ce se cântă „*Slavă... Și acum...*” + „*...în Hristos v-ați și-mbrăcat. Aliluia*”, clericii intră în Altar, luând cu ei Evanghelia, Crucea și trusa pentru botez. Apoi

acestui ulei, ar trebui să excludem din ea sintagma „...sau vor gusta din el...”, întrucât nimeni nu folosește în prezent acest ulei în alimentație.

¹⁷ Formula de botez din Molitfelnicul nostru este: *Se botează robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui, Amin; și al Fiului, Amin; și al Sfanțului Duh. Amin; acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.* Este bine să se știe că cuvântul „Amin” pus după numele fiecărei Persoane divine și respectiv după fiecare afundare, provine din tradiția rusă și apare pentru prima dată în Trebnicul de la Moscova din anul 1623. În Evhologhiul grecesc cuvântul „Amin” apare o singură dată, la sfârșit. Este frumos și obiceiul care acest „Amin” de după fiecare afundare să fie rostit de întreaga Biserică care asistă la botez.

¹⁸ Acestea pot fi deja de altă culoare, după specificul zilei liturgice.

¹⁹ Așa se întâmpla la Catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol, mai ales în Sâmbăta Mare, când patriarhul era nevoit să-și schimbe veșmintele, pentru că acestea se udau, după ce patriarhul boteza câteva zeci și chiar sute de credincioși de diferite vârste. Chiar unele Tipicuri prevăd în Sâmbăta Mare, după Paremi, schimbarea veșmintelor, dar puțini știu care este originea istorică a acestui gest practic.

²⁰ Acest imn nu numai că face parte din rânduiala Botezului, dar și înlocuiește cântarea întreit-sfântă: „Sfinte Dumnezeule”. Și dacă nu se mai cântă imnul întreit-sfânt, este logic să nu se mai citească nici rugăciunea corespunzătoare din Liturghier, care face trimitere doar la imnul „Sfinte Dumnezeule”. Deci, cântându-se „Câți în Hristos v-ați botezat”, trecem direct la citirile biblice ale Liturghiei, suprimând toate elementele Liturghiei obișnuite. Exact așa se face și în cazul unirii Cununii cu Liturgia.

²¹ Dacă botezul s-a săvârșit în baptisteriu sau la o apă (râu, lac, mare sau ocean) aflată în preajma bisericii, imnul se va cânta de mai multe ori până când clericii și toți cei care au asistat la Botez vor ajunge în biserică.

clericii merg la Locul Înalt, iar strana cântă ultima dată „*Câți în Hristos...*” (mai pe larg)²².

- Se citește Apostolul și Evanghelia de la Botez, iar dacă este duminică sau sărbătoare, acestea se pun după pericopa zilei.

- Urmează Ectenia întreită (a Liturghiei), adăugându-se la momentul potrivit, cele 2 cereri speciale pentru neofit și naș, care sunt trecute în Molitfelnic la sfârșitul rânduiei Botezului.

- Ecteniile pentru cei adormiți și pentru catehumeni nu se pun, ci se trece direct la Ectenia mică cu cele două rugăciuni de dinainte de Heruvic²³, urmând mai departe toată rânduiala obișnuită a Liturghiei. Chinonicul: „*Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu întru Mine rămâne și Eu întru dânsul; Aliluia*”.

- La momentul împărtășirii, nou-botezatul se împărtășește primul dintre credincioși (indiferent de vârstă sau sex).

- După „Rugăciunea Amvonului” se citesc rugăciunile la ștergerea Sfântului Mir și neofitul este șters cu buretele, apoi și rugăciunile la tundere și se face tunderea.²⁴ Urmează „*Binecuvântarea Domnului peste voi toți*” și Otpustul Liturghiei. Apoi neofitul este îmbrăcat în toate hainele și este chemat să se împărtășească mai multe zile la rând cu Sfintele Taine sau, cel puțin, în duminici și sărbători, pe parcursul întregii vieți.

²² Trebuie să menționăm că toate cele 3 imne care se cântă în Biserica Ortodoxă în acest moment („Sfinte Dumnezeule”, „Câți în Hristos v-ați botezat” sau „Crucii Tale”), toate erau imne de intrare în biserică și mergere a clericilor la „synthronon”, adică la scaunele de la „Locul Înalt”. Abia odată cu apariția antifoanelor și dezvoltarea Intrării Mici (sec. IX-XI), imnele respective au început să se cânte după intrarea cu Evanghelia și, practic, fără nici o legătură cu rânduielele de altă dată.

²³ Ectenia pentru catehumeni nu se pune pentru că este vorba despre o Liturghie baptismală la care toți catehumenii care se pregăteau pentru primirea botezului au fost deja botezați.

²⁴ În vechime, ștergerea mirului și tunderea se făceau abia a opta zi de la botez. Întreaga săptămână de după botez neofiii stăteau în haina albă primită la botez. Acesta este un motiv în plus pentru care prima săptămână de după Paști se numea Săptămâna Lumină. Pe parcursul ei toți creștinii, dar mai ales neofiii trebuiau să studieze Sfânta Scriptură și se împărtășească în fiecare zi (cf. Canonul 66 Trulan), bineînțeles fără post sau alte reguli ascetice impuse mai târziu în regula împărtășirii mirenilor.